

[185]

**FRANCISCI PETRARCHÆ.
POETÆ CLARISSIMI
VITA FELICITER INCIPIT.**

Avctoris Incerti

Anno 1465.

Ex Ms. V. C. Iacobi Gaffarelli.

Edizione di riferimento:

Type: texte imprimé, monographie

Auteur(s): Tomasini, Giacomo Filippo

Titre(s): Iacobi Philippi Tomasini Patavini episcopi æmoniensis
Petrarcha redivivus [*Document électronique*]: integram poetæ
celeberrimi vitam iconibus ære cælati exhibens... ; accessit
nobilissimæ feminæ Lauræ brevis hostoria

Type de ressource électronique: Données textuelles

Publication: 1995

Description matérielle: 270 p.

Note(s): Reproduction: Num. BNF de l'éd. de Cambridge (Mass.):
Omnisys, [ca 1990] (Italian books 1601-1700; 76.2). 1
microfilm Reprod. de l'éd. de Patavii: typis Pauli Frambotti,
1650

Notice n° : FRBNF37252512

---

nota: abbiamo eliminato tutti gli accenti (es.: à, è)
abbiamo usato la trascrizione moderna di á, é, ú (am, em,
um/un)
abbiamo mantenuto il carattere & = et
abbiamo cambiato la /u/ in /v/ (iuuenis - iuuenis)
abbiamo cambiato il segno /?/ nel corrispondente /s/
non abbiamo cambiato la prima lettera dopo il /./ (ci sono
anche delle minuscole) o dopo il /:/ (uso di maiuscole)

Franciscus Petrarcho Florentinus fuit exul namque patria natus est, cuius pater Petrus Petrarcho, Mater Leta appellati sunt, familia veteri ambo & parentibus honestis nati. At vero factione partium quibus ea civitas persæpe laborat, vir simul ac uxor patria pulsi Aretium concessere, hunc ubi filium exul mater & peperit, & concepit. Natus est XIII. Kal. Sextilis sub aurora hic quotannis Sanctiss. Virginis Margaritæ sestus est dies. Annus vero Nativitatis Domini, & Salvatoris nostri Iesu Christi tunc 1304. erat. Cæsareos fasces Albertus Austriæ Dux ac Princeps inter Alemannos potens habebat. Annorum ibi Petrarcho vitæ suæ plurimum non integrum egit. Infantulum mater deinde ad patriam restituta paternam in villam detulit. Loco nomen est Ancisas Florentino in agro supra civitatem ad XIII. milia passuum. Puer ibi annum usque septimum enutritur. Annum vero octavum natus ducitur Pisas. Agens inde annum nonum Avinionem, civitas est Galliæ, translatus est. Ibi Pater, ut homines industrii præsertim Florentini solent (notarium ipsum fuisse aliqui, mercatorem quidam volunt) quæstus gratia morabatur, quod ea in Urbe sederet Pontifex Maximus, & gentes illuc ob fedem Apostolicam undique convenirent. Hæc civitas nullius multitudinis capax erat: proinde iussis omnibus edicto publico quos haberet quisque pueros, foeminas, et quæ gens in commoda videretur, proxima in oppida, & villas adducere, puer quoque Franciscus Carpentoras, sic oppidum Avinioni proximum vocant, ductus est: quatuor ibi egit annos, ac libere literas primum coepit; denique bis duobus in locis Gramaticam & Rhetoricam didicit. Pubescens vero ad Montem Pessulanum, **[186]** famosum est ob literarum studi oppidum Galliæ Transalpinæ, patris iussu, ut studeret legibus, profectus est: ius ibi civile quadriennium, inde missus Bononiam, quæ in Italia civitas legum est mater, triennium audivit. Utrobique doctorem legentem audiebat, sed studebat parum. Summa eius delectatio haud quaquam in legibus audiendis, sed in Cicerone, Virgilio & Historiis cognoscendis erat. Hoc enim ad unum omni delectatione, studio, ingenio, ferebatur. Ius autem civile tractare uti rem insipidam, asperam, tediosam abhorrebat prorsus. Neque vero hæc ad studia eloquentiæ incitabatur parum exhortatione amicorum, qui & scriptas ab eo Epistolas, & quæ dietim faceret, & metro & prosa ingenii experimenta viderent, quod ea laudarent summe, spemque sibi amplissimam facerent futurum, si perseveraret, quod in dicendo, & superaret sui temporis omnes, & veteribus se indubie

adæquaret. crescebat quidem in dies laudatio & fama eius. Pater autem, qui hæc studia non gustaret, quæ audiret de filio, & laudarentur a cæteris: ea maxime displicebant. Ipsum enim ut Ciceronem, ut Virgilium, ut scriptores historiarum, ut Poetas denique omnes, quod essent, ut dicebat ipse, fabulosi, ac re nulla boni omnino se poneret : Iuri aut civili studeret, quod amplissime inde & honorem & fructum haberet, & hortabatur, & commonebat sæpe. Sed cum preces valerent nihil, suo nomine natura non facile dimovetur, Bononiam multa ira succensus venit. Tum filium ante omnia magnis contumeliis onerat, simulque, & ignem accendi, quotquot filius & Ciceronis, & Poetarum libros haberet ut igni comburerentur, omnes subito apportari iubet. Neque vero vultu minus quam animo turbatus ac minax erat. Eam vocem quam libens Franciscus audiret, quam volens obediret, quia manu quos amaret, atque in deliciis haberet, libros exhiberet, quibus oculis hinc libros inde flammam aspiceret, quid animi haberet, quid mente revolueret, tacitus consideraret secum quisque. Quippe hinc ne pareret patri stimulabat dolor, inde ne tergiversaretur & pietas, & reverentia suadebat. De[187]nique lacrimans patrem amplectitur, obstringit, exosculatur, eundemque supplex ac provolutus ad genua precibusque multiplicatis, ac piis exorat, obtestatur, adiurat, ne innoxios perditutn [eat] libros studium vero pollicetur. Deinde non Ciceroni, non Virgilio, non Historicis, non Poetis, fed posteaquam ira consulat, ita velit, ita iubeat pater, legibus se daturum. In eam rem data fide, ut parceretur Ciceroni, & Virgilio, placavit Patrem; atque deinde, quoad vixit pater, juri Civili diligentius studuit. Sed brevi pater vita defunctus est. Ipsum enim secundum ac vigesimum annum natus amisit. Tum quidem, nec mora, ut iuris est sui factus, & quæ oderat legum studia posuit, quos amabat poetas, atque in primis Virgilium, & Ciceronem sumpsit. Bononiam igitur profectus Avenionem rediit, nec difficile auditam eius ob virtutem, ac sæpe redditas multos ad amicos epistolas, ibi magnorum ad hominum cognitionem familiaritatemque pervenit audientium quidem animos incitabat fama eius, ut quo maior esset in curia quisque, eo magis affectaret virum hunc amicum amatumque habere. Singularem autem benevolentiam carum Iacobo, & Iohanni fuit Fratres isti Romana e nobilitate, atque illustri e familia Columnensium reverendi Prælati in Curia versabantur, & apud Pontificem Maximum cum nobilitate generis, tum dignitate prælaturæ ac rerum notitia magni erant. Iacobus quidem episcopus, Ioannes vero Cardinalis erat. Apud hos tanta est præcipue amicitia, tanta gratia, tanta familiaritate versatus; ut eorum prope frater tertius esse videretur. Iacobum autem in Guasconiam, profisciscentem secutus, estatem prope celestem, ut refert ipse, Pyreneos ad montes multa & Iacobi &

Comitum omnium iucunditate transegit. Regresso autem sibi animus persuasit, ut plura videret, & Galliam omnem Transalpinam, & Germaniam peragraret: pergens itaque ire Annonian, Brabantiam, Flandriam, Germaniam, & quod ipsum summopere delectavit, Parisios vidit. Neque vero qui Principes erant benigne ipsum excipere aspernati sunt. Expectationem adven[188]tus eius magnam ubique fama prænuncia faciebat. Honores quidem apud omnes, largitiones etiam apud multos ampleæ liberaliter habuit. Deinde Romam, vetustatis urbis eius contemplandæ causa, profectus est. Venientem ipsum Stephanus, qui e Columniensibus maior erat, amice familiariterque excepit. Inde vero Avenionem regressus, sese ut & operam tandem rebus scribendis daret, & liberius ocio frueretur, vitam ad solitariam contulit. Vallis est ad quindecim millia passuum Avinioni vicina. Eam in colle Vallem Clausam appellant: locus quidem parvus, sed percommodus, ad quam desiderabat vitam solitariam, & amoenus in ea fons pulcherrimus fontium oritur. In ea coeli serenitas quædam et iucundus aspectus. Sorgia fonti nomen est. Hanc igitur ad vallem se librosque suos, & quas secum haberet vivendi necessitas exigebat, sarcinas transtulit. Annos denique complures in ea commoratus est. Hic Bucolica, hic Solitaria de Vita scripsit. Hic Africam incoepit. Hic denique, ut tradit vir doctissimus Petrus Paulus Vergerius Iustinopolitanus, quicquid fere librorum omni ætate composuit aut perfecit, aut incoepit, aut scribere cogitavit. fama eius iam ubique sparsa, & magna erat. Istuc namque ad eum litteræ duobus disiunctissimis, ac illustribus e locis Roma, & Parisiis uno die, mirabile dictu, quasi de industria hæ duæ clarissimæ in terris urbes hoc isto de honore certarent, delatæ sunt. Quippe de Parisiis Gallici nominis principe, ac regia urbe, qui præerat studio Cancellarius: de Roma vero, qui erant Senatores scribunt utrinque hanc in sententiam exhortationes ac preces erant, ut quæ iure optimo deberetur ei, ac poetis dari soleret, eam apud se Lauream sumeret. Ipsam quidem Cancellarius, ut Parisiis, Senatores, ut Romæ sumeret, multis persuasionibus hortabantur. Dubius autem secum ipse, ad quos se flecteret, perdiu fuit. Tandem vero Columnensium consilio, & ratione usus, Urbem Romam præponendam esse constituit. Non enim deerant, qui Parisios ob magnitudinem studii ac Regiam sedem eligendum esse consulerent. [189]. Erant utrinque quæ persuaderent rationes multæ. Sed Columnensium in sententiam duxit dignitas Urbis. Quod imperio cum polleret, in ea Poete donati laurea permulti essent. Duxit quoque auctoritas Roberti Regis, qui et Siciliæ regno floreret et præter alia vitæ ornamenta, quæ multa essent, ac regia, id etiam assecutus esset, quod inter peritos bonarum artium, ac Philosphiæ ipse peritissimus haberetur. nec istæ in re, quæ

doctissimum ad hominem pertineret, index quisque dignior esse posset. Neque vero munus oblatum Rex suscepit invitus sed magni fecit, se cunctis e mortalibus unum, & visum & electum tanti viri iudicio esse, qui tanta de re quæ sapiente ac illustri homine digna esset, & rarissime eveniret, iudex ipse peritus ac idoneus videretur. Ad eum igitur Neapolim (observabatur quidem Rex plurimum illa in civitate) Petrarcha venit: denique triduum apud cum perseveravit examen. Ibi Poeta, quæ metro, quæ prosa scripserat, omnia edidit: ibi poetico de officio ac dignitate: ibi de Historia: ibi de omni eloquentia tanta copia, & gravitate disseruit, ut obstuperet Rex; seque tædere permultum, ac vehementer dolere fateretur, quod illa dum esset iunior non audisset. Fuisse namque affirmabat futurum, quod huic altæ ac divinæ scientiæ, quam sequitur rei huius nescius neglexisset, multum & ingenii & studii tribuisset. Omnia vero scripta laudavit sua. Sed Africani presertim coeptum magis quam perfectum opus summopere admiratus est. nec parva animi gratia petiit ut eam nomini suo inscriberet. Denique Petrarcham: esse virum doctum, esse historicum, esse poetam, & poetam Laurea dignum; ac benemeritum iudicavit. Hoc publice; private autem persuadere sibi, ut Lauream Neapoli sumeret quammaxime conatus est. Ipsum vero cum flctere suo e proposito persuasio nulla posset, Romam ex ordine laureandum, uti solebat antiquitas, regiis cum litteris ac legatis ad Senatores misit. Versus Comes Anguillariæ, & Ioannes de filiis Ursi erant. Regio itaque iudicio ac testimonio approbatus Poeta Romam venit. Tum **[190]** ipso in Capitolio summa dudum imperii Romani arce, & clarissimo in loco magna cum celebritate, ac letitia civitatis, grandique conventu nobilium, & peritorum, qui undique istam ad rem visendam honorandamque venissent, ac frequentissimo populo romano approbantes, Petrarcha noster id primum a more longa & pulcherrima oratione petens declaratur ante omnia esse Historicus, atque Poeta. Deinde corona laurea Poetica maiorum more ex ordine coronatur. Postremo ampliandum ad munus civitate donatus est. Convenientia rebus verba fecit, atque Lauream capiti eius qui erat ut dixi senator vrbis Ursus Anguillarie comes nomine, Regis nomine college, nomine suo, nomine Populi Romani, ac Senatus imposuit. Fuit hoc nativitatis suæ anno vii. & xxx. Idibus Aprilis quo die Pascha tum forte Dei Ecclesia celebrabat. Multum sibi res ista, ut solent prospera, honoris & gloriæ, inde odii, & invidiæ, aliis aliud obiicientibus peperit. Laureatus vero, quæ dixerit, quæ fecerit, apud quos fuerit, quas urbes adierit, quotiens suum ad fontem Sorgiæ ex Italia iverit, quotiens ad Italiam ipso e fonte redierit, etsi memorari sua cum laude possent; tamen si referre sensim omnia statuam, vereor ne multis longe plus tædii, quam gratiæ sim facturus. complura enim loca studio cum videndi multa,

tum grate sibi usque inveniendæ sedis obivit. Quippe itinera eius morefque, ac libros paucis, & fummatim expediam. Primum igitur, ut laurea sumpta est, urbe profectus Parmam venit, & civitatis, eius Cathedralis Ecclesiæ archipræsbyter designatus est. Clericalem quidem a puero duxit vitam, Plana quoque in Valle, ut appellant vulgo quæ Parmensis fines a Regino descriminat, aliquamdiu mansit. Africæ summa hoc tempore, aliquando ista in valle, interdum ipsa in civitate Parmæ moratus composuit. Transalpinam in Galliam inde Avinionem, ac Sorgiæ ad fontem; iterum Parmam, ex Gallia rediit. Veronam quoque ac Paduam venit. Canonicus vero Paduæ factus, ad quem amabat fontem Sorgiæ reversus est. Inde repetiit Parmam: tandem senescens Paduæ fedem fixit. Vbique **[191]** honorate liberaliterque exceptus apud Primates, ac bene visus est. Apud Pontificem vero Maximum de magica ipsum, quis crederet? equidem non affirmarem, ni referret ipse, Poete nomen suspectum fuit. longa enim vacatio, ac desuetudo adeo mentes hominum caligarat, quod essent multi potentes magis tamen reor, quam docti viri, qui quos esse Poetas audirent, eos maleficos incantatores, magicos esse putarent. Neque vero Petrarca id purgavit facile. Re autem in lucem ducta ad id gratiæ, & benevolentia venit: quod ei Papa suo motu, magnos honores, atque Cardinalatum offerret. Sed Poeta, otii potius, & libertatis quam honorum, & dignitatis amator gratias Pontifici egit oblatos autem honores accipere recusavit. Aretini vero tanti fecerunt ipsum apud eos natum esse, quod immortalis promemoria, ac civitatis ornamento statuerint domum in qua natus esset, Vicum appellant hortum, & Petrarca domum perpetuo appellari, & quo erat in statu semper de publico conservari. Nec Florentia civem sprexit suum. sibi enim id non repetenti neque speranti; & credenti ad patrias ædes fecit potestatem, & quæ fiscus habebat omnia patris bona, restituit. Cæterum in ipso venerabilis quidam aspectus, atque maiestas erat, quæ ipsum videntes induceret, ut qui etiam non cognoscerent solo tamen aspectu virum esse reverendum illum sapientissimum iudicarent. Proceritas vero communi statura plusculum maior, vultus teres, ac pinguis; Vox suavis & virilis, Sermo comis: & gravis, ac omni sorde penitus vacuus. Conversatio modesta, atque ita familiaris, & iucunda, ut moestus ab eo nemo discederet. Oculi non deformes, sed vivaces, & magni. Visus adeo firmus, & acer, ut sexagenarius litteras etiam minutissimas legens nullo ocularium præsidio uteretur. Iuvenis virium non multarum fuit; sed vivax, & agilitatis tante, ut omnes admirarentur. Corpus in senio pingue; sed omni ætate sanissimum habuit. Apoplexia modo vexabatur interdum; atque ob eam rem, qui famuli erant, liberum quandocumque ad eum accessum habebant. Consilia medicorum **[192]** adeo pro nugis habuit, ac

sprevit semper; ut numquam eorum remediis uteretur. Idem iussi, qui aderant omnes & amici, & famuli observabant, ne languenti fieret quicquam, quod nullus medicus, quamvis ire ordinaret: natura sibi esse magistra, medicorum autem consilia esse vana dicebat. Aditus vero ad eum cum bene valeret nulli difficilis; nulla in eo superbia, nulla pompa, irascebatur interdum: sed iram damno sæpe suo, quam aliene ponebat, beneficii obliviscebatur numquam. Amicitias, quanto poterat officio, observabat. ob esse cuiquam fugiebat ut mortem. Quas intulisset sibi quisque iniurias modeste ferebat. Eas numquam vindicta, sed patientia & oblivione sedabat. Divitias supra vitæ necessitatem pro statu suo, cum posset amplas habere, contempsit; famulatio modico usus est, famulos habere multos quietis inimicum esse ducebat. Stans sæpe cenabat, edebat parce, bibebat parcius, mense apparatus nullus erat festus. Cibi vulgares, & quotidiani placebant: sitim vino tenui, sed aqua sæpius extinguebat. Vescebatur plurimum fructibus arborum, ter sibi in hebdomada ita jeiunium indicebat, ut bis communibus cibi, semel pane tantum & aqua frigida uteretur; comessationes opulentas & splendidas, etiam inter amicos damnabat; convivari modeste laudabat, nec cibum, si potuit, sine socio unquam sumpsit. Gratulabatur summe, si ad mensam sedenti amicorum quisque ex insperato venisset. Iuvenis haud multum in libidinem pronus fuit. Filiam habuit ex qua nepotes ac generum vidi. Foeminam vero propriis virtutibus, ut eius testimonio ac verbis utar, illustrem amavit summe; Laurea hæc nomine vocabatur. Nec consentaneum erat, quisquam magis quam lauream poeta tunc laureandus amaret. Sed illa mortem obiit presto. Ipse vero in annos veniens sese dietim ita coercuit, ut castimoniam vite custodisse nemo diligentius videretur. Somni autem fuit parcissimus: dormiebat sæpenumero vestitus, media semper exsurgebat nocte, tum ante omnia, ut clericum decet, attente ac devote divinum absolveret officium, deinde suos ad libros **[193]** conversus aut scribebat aut legebat; quæ ordinatum ad studium pertinebant. Id quammaxime omni ætate vitavit, ne temporis quicquam amiteret. Quippe & vivendi rationem optimam, & ingenium quandocumque ad doctrinam placuisset animum inclinare accomodatissimum habuit. Scilicet Moralis Philosophiæ cognoscendæque vetustatis, & artis Poeticæ multos ad annos studiosus fuit. Multa quidem legit, multa cognovit, omnia investigavit. Annosior vero factus, quæ omni ætate, quæ multa diligentia, quæ magna delectatione tractaverat, studia poetica, ac omnis eloquentiæ posuit vitæ autem deinde quicquid fuit; id totum sacris litteris meditandis divinis, salutis animi tribuit. Annos vixit septuaginta una minus die. Mortem vero, quo solebat interdum vexari, morbo tandem apoplectico obiit xiv. Kal. Sextilis, anno post

natum Ihesum Christum 1374. Mortuus est, ac sepultus montana in villa Paduani agri. Arquadam in colle appellant ipsam. Euganei colles sunt. Vineam ibi ac domum in qua diversaretur plurimum senex habebat. Epitaphium eius, quod sibi fecerat vivens marmori hoc inscriptum legi.

*Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarce.
Suscipe virgo parens animam, sate virgine parce,
Fessaque iam terris cæli requiescat in arce.*

Scripta sua quocumque in genere habentur ista. Carmine Bucolico sunt Eclogæ xii. Heroico metro libri ix. Africa appellati: Comoedia una Ioanni Columnæ inscripta, ut eius curas facetiis & iocis extingueret. Psalmi quoque sunt ab eo e David vestigio facti. Epistolæ multæ versu, infinitæ soluta oratione, ad diversos misse: Scriptarum metro libri ad Barbatum tres habentur; Prosaicarum vero liber. Hinc qui rerum familiarium appellantur 24. Item qui rerum similium inscribuntur 17 sunt. Soluta quoque oratione scriptum habetur itinerarius. Sic enim appellant librum, quo ad Sanctam terram mari Ligustico navigetur. Hunc ad Ioannem Mandellum fecit. Invectivas præterea in pertinacem Medicum; Quarto in Gallum ebriosum unam. **[194]** De Remediis utriusque fortunæ, duos. De Viris illustribus una scripsit. Patria quoque lingua, quo in genere plurimum valuit: ut prætermittam nihil Amatorias cantilenas, libros Sonectorum, ac Triumphorum fecit; Libros item rerum memorandarum, quarto de vita solitaria duos, de secreto conflictu tres, de ignorantia sui, & aliorum unum, de otio religioso duos; sine nomine unum. quippe dicendi genus intentatum relicuit nullum. Atque istis in studiis ea gravitate, copia, gratia, versatus est, ut qui etiam severissime iudicant fateantur ipsum excelluisse cunctos, qui aut memoria sua viverent, aut superiore ætate mille prope ad annos istis in litteris claruissent. Neque vero id negant, qui fateri quæ sunt vera non verentur, ipsum esse illum qui & princeps & auctor fuit excitandi studii & Poetici, & omnis eloquentiæ ut quæ per diu neglecta fuerant, & quasi sopita dormierant, ea tandem mortalium ad cognitionem usumque redirent. Gratus tamen gustui illorum non solet esse, qui sunt adeo delicati, ut nihil omni parte non perfectum laudent. Sed meminerint Ciceronis esse in Bruto dictum; Nihil simul & inventum & perfectum esse. Atque illud constat, quod etsi non adæquandus Ciceroni, nec Virgilio videatur id tamen est suo ingenio ac diligentia assecutus, quod illis in studiis & sui & superioris temporis omnes ad multos annos quous dicendi in genere superavit.